

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

LUND UNIVERSETS
FOLKLIVSARKIV

M.7103 : 1-18.

B E R Ä T T E L S E R
V I D
B R A S A N

—
Överståthållarepalatset

24.X.1940

"Berättelser vid brasan"
Överståthållarspalatset 24 okt. 1940.

Register:

- Potatis rörs till stärkelse. s. 2, 6
- Kvänga mössan - skydd mot skogspået 3.
- Gubbe letade efter askvriggen. 3. 4.
- Odens jakt. 4.
- Filsprin fr. yea, som människa dödats med, användes som läkemedel. 4.
- Livbedräning. 5-6, 14.
- Grannarnas hjälpsamhet. 6. 7.
- Fattiggrården. 7.
- Katordnningen. 7-9.
- Magi v. smörkärning. 9.
- Husgång, - se genom fönsterputan vem som skulle dö. 9-10.
- Flagtröskning av råg
- Nåv fyra tröskade sade slagorna:
- "Röck och päls och tu par vantav." 10.
- Vare råghävre slog slogs mot logrädden innan den lades i badan. 10.
- Törparen fik korven i spillhalmen. 11.
- Glossen sprang mel. jul o. nyår på de stora vägarna. 11.
- Kyrkogrimmen. 11.
- Myllingar. 11-12.
- Odensjö-Lotta hunde i en spamm var den se var försedd kreatur fanns. 12-13.
- Besvärjelseformel. 13.
- Vit om. 13-14, 17.
- Stämma blod. 14.

sid.

Ljusstöpning.	14.
Thäva användes v. skördens.	14.
Vare gård hade närgarn.	14.
Välfärgning.	15.
Tomte syntes i rummet.	15.
Näcken kunde stoppa skattkram.	15.
Lindorven.	15-17.
Inokar i bagåin - annars dog korna.	17.
Man skavde på kyrkklockan ö. lade i gevärskulorna.	17-18.
Jahthistoria, - vilk kunde styntas på en rönnkvist, som sattes i gärdsgården.	18.
Utsa plats för kyrkbygge, - vil kriga shall släppas ifrån ett vägskäl.	18.

M.7103 : 1-18.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Länsmålsarkivet i Uppsala.

B E R Ä T T E L S E R V I D B R A B A N.

Överståthållarepalatset

den 24 oktober

1940.

Berättelser vid brasan.

Överståthållarepalatset

den 24 oktober

1940.

Personer:

Överståthållare Torsten Nothén.

Stadsfullmäktiges ordförande Fredrik Ström.

Vice talmannen K.H. Magnusson.

Jägmästare Adv. Wibeck.

Nothén.

Vi tänker oss 50 år tillbaka i tiden i den undan-gömda del av Småland som var min hemtrakt, Finnveden, en trakt med säregen kultur, och där den moderna kulturen då ännu inte gjort sitt inastege.

Man tycker att 50 år inte är så mycket, men det är mycket, som har förändrats sedan dess. Om man vill jämföra nu och då, så går tankarna till radio, motorer, telefon och allt sådant, men det tänker jag mindre på. Det fanns intet sådant då. Men det var även en annan sak, som karakteriseringade den tiden: man levde ännu på självhushållens ståndpunkt. Industrialismen hade börjat, men landsbygden var ännu obörjd därv. Man gjorde själv allt. Alla möbler gjordes på platsen. Av livsförnödenheter var det egentligen bara sockret och kaffet, som inte var gårdenas produkter. Järnspisen var en sällsynt företeelse; i regel lagade man maten på trefot över den öppna elden un-

nu i min barndom. Tröskverket förekom endast på större gårdar, annars tröskade man med slaga. Järnplogen var tänligen allmänt i bruk, men årdret och harven och bulten gjordes ännu i stor utsträckning av trä. "Köptyger" hade knappast börjat användas. Kläder och skeden tillverkades av socknens hantverkare utav gården produkter.
- Jag tror, att man lättare skulle kunna jämföra den tiden bakåt med Gustav Wasas tid än framåt med vår egen. Det var inte så mycket som hade förändrats sedan Wasatiden. Laga skifte hade införts, en stor förändring, som innebar ökade möjligheter till rationellt jordbruk, liksom hade efterträtt skäran, som man i min fara ungdom använde när man tog av sädan. Man hade fått in potatisen, kaffet och brännvinet. Tändstickorna (svavelstickorna) hade börjat användas; en generation längre tillbaka brukades ännu olldonnet. Detta är väl i stort sett olikheterna.

Självhushållet fordrade ett oerhört arbete. Man var uppe tidigt och lade sig sent.

Jag minns att när potatisen var upptagen plockades de större bort till stärkeles. Dessa rev man sedan med jara i brygghuset, det var ungefär vid denna tid på hösten (slutet av oktober). Där satt man då i brygghuset, hade öppen eld som här, och där berättades då historier och sägner. Det var ungdomen som samlades vid dessa tillfällen, och brygghuset var då en plats, där sagan och sägner levde. Ett annat tillfälle, då sagor och sägner berättades var då man bröt linet. Då satt kåringarna

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M.7103:3.

Över sina kaffekoppar och berättade. En del 60-, 70-åringar brukade också berätta för oss barn. De skämdes kanske att tala om övertre och skrock med vuxet folk, men de berättade för barnen.

Samtalen grupperade sig gärna om den tidens kämpabragder: slagmål på marknader och andra sådana äventyr. Många berättelser rörde sig om tiden mellan jul och trettoundagshelgen. Då var övernaturliga makter i rörelse. Vad man kollar spökhistorier, vita frun o.dyl. hörde nog mera till herrgårdskulturen. När bönderna talade om övernaturliga väsen, så var det av annat slag. Man trodde nog inte på troll och toutar, men skulle de gå igenom skogen en mörk kväll krängde de mössan till skydd mot skogerået. Många historier gällde dödsfall och förutsigelse av dödsfall.

Övertren och skrocken gällde näckslit jakten. Denne var ju ett tillfälle att få en hastig och oväntad vinst, och allt strövande i skogen gav en viss känslighet för vidskepselse.

Aven i fråga om sjukdomar fanns det en hel del föreställningar.

Alla de föreställningar, som man lämnat bakom sig, alltei inte längre trodde på, och de berättelser som gällde dem, kallades för skrock, men det man fortfarande trodde på kallades inte för skrock.

Jag eft en gång ett lekhus. Det var sommaren 1896. Åckan hade slagit ned i en byggnad, och det syntes mycket väl hur den elektriska urladdningen åstadkommit ett

hål ned i marken vid färstugubron. Då var det en gammal bondes därifrån trakten, som kom förbi på vägen och fick se det. Han gick efter en flåhacka och började leta. På min fråga förklarade han litet generad att han letade efter Achviggen.

Odens jakt trodde man allmänt på. Den beskrevs o-
mellertid icke som någon farlig sak (såsom i Selma La-
gerlöfs Jerusalem). Åtskilliga påstodo att jakten gätt
så nära dem att de måste kasta sig undan för att komma
ur vägen.

Den mestta videspelen rörde jakten. Om en bössa
var förtrollad, och man tvingade en orm in i bösepipan,
så blev den riktig igen. Här man skulle skjuta på troll-
harar skulle man ha filspän av ett silvermynt i skottet,
så var det tillräckligt. Det bästa - fast det skändes
de för och ville inte gärna tala om - var om de kunde
få tag i en likkistgrepe på kyrkogården då gamla gra-
var grävdes om. Om man högg bitar av den och blandade
i skottet, gick det att skjuta på vad som helst t.o.m.
övernaturliga väsen. Föremål som någon människa hade
blivit dödad med ansågs också värdefulla, kanhända
med mot sjukdomar.

Under min bevrättstid (1910-15) fanns i Göta Hov-
rätt bland åtskilliga andra föremål från äldre tiders
ransakningar en yxa, som en människa hade blivit ihjäl-
huggen med. Filspän från den ansågos hjälpa barnsängs-
kvinnor. Att yxan alltjämt utnyttjades som läkemedel
framgick av de alltjämt nya märkens efter avfilningar.

M.7103:5

Magnusson.

Nina hägkometer sammantfaller i allt väsentligt med vad H. har berättat. Beträffande skrock och dylikt har jag inte reda på så mycket, beroende på att i mitt föräldrahem var det frist från sådant. På andra håll i min hemstrakt fanns sådant ännu kvar. - Brytegillena och potatisgillena (revgillena) och dylikt har jag livligt minne av. Varje hushåll odlade lin till husbehov. Det användes till underkläder; till ytterkläder köptes i viss utsträckning tyg av gårdfaributikare som for omkring och sålde, men till underkläder, skankläder och dylikt spanns och vävdes i mitt hem allt av lin. Sedan linet rötsats torkades det i en bastu med en surad ugn som i en fiosk bastu. Denne tjänade ej endast till uppvärming för torkning av lin, utan även till torkning av malt, som lades på en stenlasse. Linet torkades antingen i en sådan bastu eller primitivare, på en gallergrind över en eldgrop ute i hagen. I det senare fallet slickade lågorna ofta upp mot linet och svedde det. - Men tingade bastun i tur och ordning. En i roten hade en sådan bastu, och den upplåts gratis. Bränele fick var och en hälla själv. Så tingade man byna pigor och drängar att hjälpa till att bråta linet. De stod ute utanför bastun och arbetade. Här arbetet var ungefär halvfärdigt på kvällen skulle de ha mellanmål, och när det var färdigt, ett ordentligt mål mat. Det var aldrig fråga om kontant betalning. Bråtning skedde med. s.k. bråtor. Vid mellanmålet fick man vara mycket försiktig, då man skulle gå ifrån bråtningen. Man fick inte lämna linet obevakat, för de pojkar som inte var med

bruksdade bärta bort bråterna. Men fick alltid ställa ut en vakt. - Dagen efter, det skulle vara medan linet ännu var torrt, så kom byns gummor till gården och skäktade linet. Det var likadant, att man gick i tur och ordning och hjälpte varann och fägnades med kaffe och mat. Häcklingen skötte husmodern själv, likaså spinningen. Linet skulle halet vara 2 år gammalt, innan det spanns, det blev bättre då, fick vackrare färg.

När potatisen tagits upp plockades alla de stora potatiserna ur och de skulle användas till potatisstarkelse. Här denna gjordes var det också gille. Man hjälptes åt att riva. Händerna blev ganska illa tillitygade av rivjärnen. Sedan var det husmoderne sak att göra iordning denna potatisstarkelse: skölja och torka.

Man hjälpte varann då det behövdes. Grannbunden ranlade vid skördetiden utför stegen i höladen och bröt benet. Men grannarna kom dit och hjälpte till med skörden. - Om man hade råkat ut för den olyckan att man förlorat en dragare, så gjordes likadant, då kom grannarna och hjälpte till med sina dragare. Och även i många andra fall var hjälpeamheten mycket stor. Det var en katastrof, om i ett torparhem en av korna dog eller man fick den i dålig kalvställning, så att mjölken sinade. Men då kom det hjälp från grannarna. - Jag kommer ihåg mer en dag. Hon var så ledsen så hon grät över att får ko Skava hade "löpt om" och följaktligen en period var att vänta utan mjölk. Men det kom en bytta mjölk från grannarna då och då, så hårt skummad som det var möjligt förestås, rik-

tigt blå, men det var i alla fall ett tillskott till det magra hushållet.

Jag lämnade Östbo härad 1893 och kom till södra Dalarna. Skillnaden i levnadsvillkor och levnadeförhållanden mellan min hemtrakt och Dalarna var då oerhört stor. Där nere i Småland hade den nya tiden inte hunnit göra sig gällande ifråga om kosthåll och dylikt så som i Dalarna. Det tog ytterligare ett tiotal år innan den kom dithän.

Nothin.

I vår socken fanns ingen som helet fattigvård och inget fattighus. De som inte kunde reda sig själva skickades på "roten".

Magnussen.

I min hemtrakt, i Hånger, hade vi fattigvård. Från sockensnägaset var det tilldelning till de fattiga av spannmål, fattigdel. Något skjutsande på roten hade inte förekommit. Jag hörde aldrig mer och far tala om detta.

Vid måltiderna åt man - undå till 1893 ungefär - ur samma skål. Bordet var dukat på det sättet att, om det till exempel var ärtvälling, så stod det en stor skål med ärtvälling på bordet. Var och en fick sin sked och bröd och en åt man var och en med sin sked ur skålen. Efteråt kom mor in med en bit kött som nöppen var kokad på. Så var det en bunke mjölk, och man åt också alla ur bunken, var med sin sked. Sedan stoppades skeden in i bordslåden, så något besvär med att diskta blev det ju inte för husmodern.

Det var tre måltider. De hade frukost, när de kom in efter att ha varit ute och forat i lagården. Till frukost var det sill och potatis eller fläsk och potatis och dop-

pa. Bara en fläskbit per man, aldrig mera. Flöttet som hade blivit, då man stekte fläsket, rördes ut med mjöl i pannan, spädde sen ut med vatten till en lagom sammig sådoppa. Den ställdes fram i en grund skål. Man skalade potatisen i nypan, staknade kniven i potatisbitten och doppade den i såsen och åt. Sedan när det var slut började man med fläsket som man också häll i nypan. Om man hade råd till det fick man mjölk efteråt. På vintern var frukosten vid 7-tiden. Då man "tröskade otta" kl. 4 på morgonen, så fick man till otta bröd och smör.

Bothin.

I min hembygd sade man att man skulle tröskna lika mycket före soluppgången som efter.

Magnusson.

Ja, det stämmer nog också, på vintern, man tröskade lika länge vid ljus som i dageljus.

Middagen var klockan tolv. Den bestod av en rätt, t.ex. som jag nyss sade ärtvälling och en bit bröd och kött.

Herafter bestod någon gång av kaffe; i allmänhet var det bröd med smör. - Hålkaker förekom inte, bara vanligt mjukt bröd ungefär 3 cm. tjockt (limper). Till bakningen användes mest bryggjäst, sådan som man fick, när man hade dryggt; surdeg förekom någon gång på ett par ställen, pressjäst användes aldrig till grovt bröd. Havre hade man slutat använda till bröd, när jag började minnas. Havren kom mycket hastigt ur bruk. Det var bara på ett par konservertiva bondställen som de häll den kvar. Artmjöl förekom inte. Potatis blandades i, i synnerhet när det hade va-

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M.7103:9

rit dåligt med rågen. Siktebröd kunde förekomma som kaffebröd vid kalas, till förfestenar till bröllop och begravning och dylikt.

Meraftonen var vid 4 - 1/2 9-tiden. Detta kallades tiden mellan måltiderna.

Kvällsmaten var vid 8-tiden. Den bestod av vattgröt (av rågnjölk) och mjölk. Efter kvällsmaten gick man och lade sig.

Nothin. Måltider: frukost, dags (mellan frukost och middag), middag, merafton, kväll. (Desutom ett extra mål före frukosten).

Magnussen. På somrarna sörde man middag, men endast männen; kvinnorna sörde sällan middag. På sommaren gick man senare till skängs. På vintern lade sig alla vid 8-tiden.

Nothin. När man hade kärnat smör och smöret låg färdigt - smörklimpen kallades smöretrillingen - ritade man ett litet hov i det. Man visste inte riktigt varför man gjorde det, men antagligen var det för att inte smörtjyven skulle ta det.

Magnussen. Hon nämnde om, att hon hade sett någon göra det, men hon trodde själv inte alls på det. I vår familj var det koniskt fritt från skreck. Det ansågs vara hedniskt.

ström. Min far berättade att de gick åregång hemma och tittrade in genom rutan. De skulle se vilka som skulle dö inom året.

Nothin. När de skulle gå åregång fick de för det första inte sitta den dagen vid någon öppen eld. Elden bröt makten. Sedan skulle de ha en kvist av en flygrönn i fickan (flyg-

M. 7103:10.

rönn - ett rönnskott, som växte upp i någon hällighet på ett annat träd, alltså en parasit. Möjligtvis något samband med mistel, som inte fanns i denna trakt). Här de gick till kyrkan fick de inte tala med varandra. De skulle gå runt kyrkan medtola tre gånger och för varje gång se in genom nyckelhålet i västra dörren. Här de sedan gick från kyrkan tittade de in genom fönsterna i de olika gårdarna, såg de då någon som satt där utan huvud skulle han dö under året. Om det blev dåligt år hörde de hur kreaturen råmade i lagården, blev det gott år hörde de hur man arbetade ute på åkrarna.

Magnussen.

Här man tröskade fyra enda slagorna: "Nock och pälz och tu par vanter." Någen skulle alltid slagtröskas. Här man skulle pröva om den var urtröskad tog husebonden litestrå med handen och sleg till, så att det föll mot legbalcken. Var det då något korn som hördes sålå mot legbalcken, sa han: "ä, vi får allt tröskha litet till". Det skulle vara absolut rent.

/Förkom böstentolt?/ Jag såg det aldrig, men det lär ha förekommit.

Bothin.

På min trakt brukade man sålå varje råghärve mot legväggen innan den lades in i ladan. - Man gjorde det av två skäl: dels för att kornen, som cutte mera blåst, inte sedan skulle falla ut i ladan och förfaras, dels för att dessa korn, som varo mest mogna och som föllde ur när härven slogs mot väggen, blåst lämpade sig till utsäde. För svrigt skedde ju höstsädden innan tröskningen började och man måste ha utsäde och brödsäde till dess.

Öström.

En torpare henna berättade att i hennes barndom samlade de spillhalmen när de hade tröskat ut. Sedan skulle någon med träskor hoppa i den där halmen för att se om det blivit några korn kvar; den fick torparen själv behålla. Det blev alltid något litet, när han hoppade. Han sjung, när han hoppade.

Glesen sprang mellan jul och nyår på de stora vägarne. Glesen var ett mellanting mellan svin och ox. Han hade ett stort horn i pannan. Den förflyttade sig hastigt fram, och om den lyckades att springa mellan benen på någon, så rev den upp hela karlen, precis sprätte upp honom. Min farmor berättade, att de var så rädda för den där glesen, så de hade alla möjliga medel att skydda sig mot den. Den gledde så farförligt, hade ögon som liknade sprutande eld. Det var en eugga och hade ett horn, en tagge.

Kyrkgrimmen var något helt annat. Här varje kyrka byggdes, skulle ett djur offeras. I olika socknar var det olika djur. Djuret grävdes ned levande. I vissa fall var det en ung kvinna eller ett barn, som var nedgrävt, när kyrkan byggdes. Den anden var ett slags skyddsande för kyrkan, men den var farlig att råka ut för, när den härjade på kyrkogården. Det hade de en sådan fascin för. Farmor saade, att hennes farmor hade sett grimmen i kyrkan. Det var något fasansfullt, och vi var så rädda för den där grimmen. Jag minns inte, vad som var grimmen i vår kyrka, om det var ett lamm eller något sådant. Vi barn såg aldrig den där grimmen. Om man gick över kyrkogården kl. 12 på natten, så kom mylingarna. Då måste man kasta

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

M.7103:12

sig ned på marken, för de kunde inte komma ned till jorden riktigt. Lade man sig platt, så undvek man dem. Men gick man upprätt, så fick man förfärliga slag. Det var så, att i det hörn av kyrkogården, som ligger nederst till höger om ingången till sakristian begravdes tattare, sigenare, självpillingar, foster, som inte var döpta, och likvärdiga. Dessa fick inte begravas någon annanstans. Gjorde man det, orände de de andra döda. Detta hörn av kyrkogården var samtidigt kyrkans skräpkammare. Gravarna blev aldrig ensade där. Det var andarna där som kallades för mylingar, och det var de som far över kyrkogården. Vi barn gick en lång omväg för att inte behöva gå över kyrkogården om natten. Det ansågs som hedniskt att tro på mylingarna. Min morfar, som var kyrkoherre där, bekämpade den tron på det allvarligaste.

Det var en gamma, som kallades Odensjö-Lotta, som bodde där i trakten. Hon hade inte en hund utan ett svart svin, som bodde inne i stugan i en avbalkning. Hon var mycket gammal. Vad hon hette vet jag inte, men hon var känd för att kunna allchanda skroek och histerier. Jag minns ännu, när vi kom dit en gång. Vi var ute och vakta de kreaturen och hade haft lekar för oss. Så hade fät (kreaturen) sprungit bort och vi skulle ta reda på det. Vi gick långt och letade, och så kom vi till Odensjö-Lotta, och frågade om hon hade sett fät. "Nej jag har inte sett fät", sa hon. Det var prästgårdsföt, och hon talde inte bra prästgården, den ville hon inte ha något att göra med. Men hur det var, så mjuknade hennes hjärta, och så sa hon:

"Ja, vänta litet, så ska vi se." Hon gick till källan och tog en spass vatten och la två pinnar tvärs över den, så titta hon ner i byttan och mumlade några konstiga ord, antagligen en besvärjelseformel. Så sade hon: "Jag ser nu var fät är" - "De är på Erköps ängar." - "Å dit", sade hon, "de är på Erköps ängar." Så räknade hon även upp en hel rad skott, som inte längre skulle bita på kreaturen. Vi gick dit hon hade sagt, och fät var mycket riktigt vid Erköps ängar, så vi hämtade dem där.

Som exempel på en dylik besvärjelseformel vill jag från Breared citera följande uppteckning:

Virgo eði gregia
prono bis apes
lemo (lene) fund prelesðd
ðom nus{e} pronabis.

Min morfar utrotade skrook med oerhörd hänsynslöshet. Han sa, att de som trodde på sätt, skulle komma till helvetet. Men det var inte lätt att utrotta allt.

Sent levde tron på den vita ormen kvar. Jag hörde torparen Martin på Kannesten berätta 1910, att han hade mött den vita ormen i Kannestens backen. Den var lika tjock som hane lår och Åtminstone var den åtta meter lång. "Jag blev alldeles svett, så det rann efter kroppen", sa han. "Den hade röda ögon och den såg så sorgmodig ut. Den var krit vit med ett svart streck. Han tittade på mig och jag kunde inte röra mig, så ringla han sakta in i backarna igen." Han hade sett det med egna ögon. Hans bustru var mycket kyrksam och schartauansak. Hon stod

M.7103:14.

och bannade: "Att du kan berätta sådant, att du kan komma med sådant där". Men han var alldeles kritvit i ansiktet, när han berättade. Han var så förekräkt ännu för den vita ormen. Varför han inte fick tala om den vita ormen för sin hustru, det var för att i gamla tider hade de den föreställningen, att den vita ormen var lika gammal som från Kristi tid, och att den hade sett Kristus dö på korset. Det var därför han hade fått de där sorgmodiga ögonen och därför han ringlade omkring i världen. Man skulle inte tala om att man sett den vita ormen. Det var därför hustrun var så arg, då mannen talade om det där.

Bet fanns några, som kunde stämma blod. Då skulle de ha särekilda gävor; det var mycket sällsynt, att någon hade den förmågan. Det kunde finnas en i häradsdel eller så, och det var alltid svårt att få tag i någon, som kunde stämma blod.

wibæk.

Min far var länsmann i Södra Västbo distrikt och bosatt på Stengårdshult ett litet beställe i Källerstads socken. Han kom dit i slutet av 60-talet. Min hembygd var, att döma efter mina minnen från 80-talet, ännu mera primitiv än den som Magnusson skildrat. Vi stöpte ännu ljus hemma, skären användes också, delvis beroende på, om det var liggsköd eller ej. Det var kvinnor som använde skären. Råvskall har jag varit med om under mitten på 80-talet; i den trakten ansågs råven vara en besvärlig färbitare. Varje gård hade råvgarn. På Stengårdshult fanns också alla dessa primitiva anordningar som det har talats om förut. Där råtades linet i en fyrkantig grop, och det

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

M.7103:15

fanns också en bastu, där linet bereddes. Denne bastu användes också för rökning av skinka och körv o.s.v. Det fanns minnen om, att man badat i bastun, den låg ju också vid en pålitlig källa. - Vi spann och färgade och vävde hemma. Min fara företrädare var länsmannen Orre, och hans Anna bedde kvar på Stengårdehult. Hon hade en gammal piga, "Gamla-Johanna", som var mycket kunnig i allt som hörde till gammalt självhushåll. Hon brukade samla mjölön och vissa larvar för att färga väven. På en granngård, Tanshult i Jälluntefta s:n, fanns en äldre kild stuga med en pressinrättning, som användes vid beredning av vadmal. Huset varje gård hade sin ekvaltkvarn. Det var en del skreck förbundet med kvarnen. En av våra drängar brukade vara mycket hemlighetsfull; han hade gått "Åregången" ibland och trodde på vädant och även på en hel del skreck, som gällde jakt och fiske. - Jag kommer mycket väl ihåg, att den gamla prästfrun i Unnaryd påstod absolut, att hon som ung flicka sett en liten tente komma fram inne i rummet en gång. Anghende skreck om kvarnen fick jag snarast den föreställningen, att det var näcken, som hade att göra med kvarnen och kunde stoppa hjulen.

Lindermen ansågs helt enkelt vara ett verkligt djur, som var och varannan person hade sett. Det var en mycket stor orm. Ibland kunde de ta till: tjock som en gryta eller en arm. Ibland var den så stor, så att huvudet var som en kalvs. Någon gång omkring 1885-86 gav sig den där gamla pigan, som mestor Orre hade, ut för att plecka halen på en "fälla", som hörde till en gård Årnarp, s:a 2

M. 7103:16

km. s. om Stengårdshult. Jag kommer mycket väl ihåg, då hon kom hemstyrande utan sin hallenkorg och uppgav sig ha stött på lindormen. Det var kuperad mark, där hon hade gått och en göl fanns i närheten. Så hade hon kommit fram till en brant. Där nedanför låg ormen hoprullad. Hon hade rest framdelen, som de ju alltid plägade göra, då de överraskades. - Pappa var mycket skeptisk, när hon berättade det där. "Tror inte Johanna, att det kunde vara en utter, som tittade ut ur sitt gryt, eftersom det var en göl i närheten". Men hon påstod alldelos bestämt, att hon hade sett hela ormen, så någon utter kunde det inte ha varit.

Pappa brukade jaga tillsammans med en soldat, Hjalmar, därnere, som lever än i Ölmesberg i Jälluntofta socken. Jag var och hälsade på honom i fjol, och då berättade han samma historia, som jag hörde honom berätta en gång i slutet på 80-talet. Han var ung, då det hände, och gift och bedde på sitt företräda torp. Han hade varit ute för att fläckaka, d.v.s. ta jordtorvor till gudselsm, och då hade han sett en sådan där jättelik snok. Han sa inte att det var en lindorm. "Jag såg snokfläckarna", sa han. Han rusade på den med hacket, men den sköt sådan fart, att han kunde inte hinna upp den. Också den gången var det en göl i närheten, som ormen samlade över. Det var vid ett litet torp i närheten av Roglanäs i Jälluntofta socken, som Hjelms möte med snoken ägde rum.

Den tredje lindormshistorien berättades av en person, som sedan blev hospitalsläkare, och dog 1931 som överläkare på Säters hospital. Han hette Halge Boberg. - Handelsen

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

M. 7103:17

tilldrog sig, när Boberg var i 7 - 8-årsåldern (f. 1875). Hans far, som var länsmannen, bodde då i Hübbede ett stycke sydost om Värnamo, och hade varit ute och fiskat i Videstern. På hemvägen följde de en liten stig, som gick emellan odlade åkrar utmed en gårdegård ned ett djupt dike på andra sidan. Då fick de plötsligen se en jättelik snok. Särskilt kom Helge Boberg ihåg, att snoken låg i bukter och slingor, men han hade krypjt in länges efter gårdegården så, att han låg med huvudet på ena sidan om ett störpar och stjärten på den andre sidan om nästa störpar. Då det var 3 alnar mellan varje störpar i en sådan gårdegård, måste han ha varit mycket mer än 3 alnar lång. Fadern tvärvände och sprang ned till båten och skulle hämta en stake för att slå ormen. När de kom tillbaka hade snoken flyttat sig ner i diket, som var fullt av ogräsväxt. Då kunde de inte göra något åt den, utan stod och såg på hur växterna rörde sig, då han ringlade bort i diket. - 14 dagar senare sades det, att man hade sett en lindorm vid Hjälchammar, 1/2 mil därifrån.

Ström.

Om den vita ormen sades det, att när den någon gång fick ungar, vilket hände mycket sällan, skulle man försöka slå ihjal den, skära den i bitar och koka dem. Spadet skulle man dricka, så kunde man se 3 alnar djupt i jorden och få reda på skatter, som var gunda där.

Magnussen.

Lindormen hemma i min trakt, det var härmasken.

Ström.

Bet brukade finnas snokar i lagårn. Den fick man inte företöra. Försvann de ur en lagård, så dog korna.

De gick upp i kyrkan och skavde på kyrkklockan och

lade i gevärskulorna. De kulorna användes till dem som skulle mördas, så att om någon hade blivit skjuten, så var de alldeles säkra på, att det var ett sädant där skott. De skotten var träffsäkra, träffade både djur och mäniskor.

Magnusson.

Bet var en morbror till mig, som var jägare. Han talade om en historia om en karl som var så säker att skjuta. Det var en herrekarl, som hade hört talas om den där, som var en sådan duktig skytt. De sökte upp honom och skulle pröva, hur säker han var att jaga. De tyckte väl, att de skulle gå till skogen, men han sa, att det behövde de inte. "Vi stannar här", sa han. Så stannade han ute vid gårdegården. Han skar bara en liten kvist av en rönn och satte den i gårdegården. Om en stund kom det en tjäder och sleg sig ned på den där kvisten, så sköt han den. Om en stund kom det ett rådjur, svettigt och smutsigt. Det sköt han. Det var inte underligt, att det var svettigt och smutsigt, sa han: det hade sprangit 20 mil för att komma dit.

Ström.

De talade om att en vit kviga skall släppas ifrån ett vägskäl, och där hon går och stannar och lägger sig, där skall kyrkan byggas.

Stenogram: Gun Wennström,

Landsrätsarkivet.